

RELACIONS DE FRANCESC ESPAÑOL AMB EL MUSEU NACIONAL DE CIÈNCIES NATURALS DE MADRID (*)

per Arturo Compte Sart

Tothom sap que la Secció d'Entomologia del Museu Nacional de Ciències Naturals de Madrid, té una llarga història, de la qual destaquen prestigioses figures de l'entomologia espanyola, juntament amb unes importants col·leccions i amb una biblioteca, fruit, tot plegat, de molts anys. Aquestes circumstàncies fan suposar que Español ha tingut una relació important amb el Museu de Madrid.

I és així, en efecte. Malgrat les vicissituds per les quals ha passat l'àrea d'entomologia d'aquest Centre, no solament de caire polític i administratiu, sinó també pel que fa al tarannà del seu personal, el prestigi científic d'Español, ràpidament aconseguit amb la seva incessant tasca, i les seves reconegudes qualitats de discreció i bon caràcter, li han permès mantenir amb aquesta institució, una relació personal durant més de mig segle.

La primera relació directa d'Español amb el Museu de Madrid va tenir lloc l'any 1935, amb motiu del VI Congrés Internacional d'Entomologia, celebrat en aquesta ciutat durant els dies 6 al 12 de setembre de 1935. Español, que per cert s'havia inscrit amb el número 172, d'un total de 400 congressistes de tot el món, presentava una comunicació titulada «Un nuevo *Pselaphus* ibérico», que en el programa del Congrés figura, dins la Secció «d'Entomologia general», a la tarda del diumenge dia 8 de setembre a celebrar a l'Institut d'Ensenyament Secundari de «El Escorial», sota la presidèn-

---

(*) N.R.- Traduït del castellà per Xavier Salat

cia de A. Avinoff, del Carnegie Museum, de Pittsburg. El treball d'Espanol donava a conèixer una nova espècie, ara anomenada *Geopselaphus catalonicus*, que havia descobert, feia poc, en una de les seves campanyes d'exploració de la Serra de Prades. La guerra civil espanyola retardaria la publicació del treball fins al 1940, en què aparegueren les actes del Congrés (volum I, pp. 111-112), que configuraren llavors la seva publicació número 22.

En arribar a Madrid, el setembre de 1935, Espanol anava al Congrés com a membre actiu i delegat del Museu de Zoologia de Barcelona, formant part de la representació catalana, constituïda, a més a més, per F. García del Cid, Catedràtic d'Entomologia de la Universitat de Barcelona, Ricard Zariquiey, metge i prestigiós entomòleg i Domènec Ventalló, aracnòleg de l'esmentat Museu. Amb l'entusiasme que el caracteritzava, va recórrer les instal·lacions del Museu de Madrid, i dedicà especial atenció als laboratoris de la Secció d'Entomologia i, com és natural, sobretot a les riques col·leccions de Coleòpters. Va tenir llavors ocasió de saludar i conversar àmpliament amb el Director del Museu, Ignacio Bolívar, i amb el Cap de la Secció d'Entomologia, Cándido Bolívar, així com amb els diversos entomòlegs del Centre, alguns ja veterans, com Manuel Martínez de la Escalera, i amb altres de més joves, però més o menys coneguts i que en alguns casos arribarien a ocupar importants càrrecs quan al cap de poc temps de la guerra civil, la Secció d'Entomologia del Museu passà a constituir-se en el «Instituto Español de Entomologia». És el cas de Gonzalo Ceballos, Ramón Ajenjo, Eduardo Zarco i Eugenio Morales.

La visita al Museu de Madrid va ser molt fructífera i realitzada sota els millors auspicis. Era la primera vegada que participava en un Congrés Internacional d'Entomologia i així mateix ocasió excepcional de conèixer importants especialistes de tot el món. Encara que les circumstàncies polítiques d'Espanya començaven a ser inquietants i, possiblement, això va influir en la participació d'estrangers, no hi ha dubte que, per als nostres naturalistes, constituí un esdeveniment de cabdal importància. A més llavors el Museu de Madrid, i en especial la part dedicada a Insectes, era comparativament d'extraordinària qualitat dins del conjunt zoològic de la nació. Per això, Espanol, que ja des del 1924 col·laborava amb el Museu Zoològic de Barcelona, del que era Regent des del 1932, va tenir especial interès a conèixer la importància de les col·leccions de Madrid i l'estructura de la seva investigació. Seria massa extens detallar la seva actuació, fins on tenim informació, en aquells dies del Congrés, però cal esmentar que visità les instal·lacions de la capital i també el laboratori de l'Estació Alpina del Ventorrillo.

Després va seguir la seva relació amb el Museu. Acabada la guerra civil, quan es va crear el «Instituto Español de Entomologia» segregant la Secció d'Entomologia del Museu, en passà a ser Director Gonzalo Ceballos, Enginyer forestal interessat en l'entomologia forestal. Aquesta raó i l'amistat existent, porten a la nova Junta Directiva del Centre a estrènyer la relació amb Espanol. Aquest havia desenvolupat una bona relació amb els coleopteròlegs del Museu, alguns molt interessats en la fauna cavernícola, per la

que Español sentia profunda inclinació i que facilitaren fer excursions conjuntes pel Nord d'Espanya. Així mateix, Manuel Martínez de la Escalera havia treballat molt amb Tenebrionids, grup en el qual, ràpidament, es va especialitzar Español, quan les conseqüències del temps i la guerra varen fer desaparèixer aquestes relacions. Les noves tendències de Ceballos, Zarco i d'altres entomòlegs de l'Institut coincidiren també amb aspectes de la investigació que realitzava Español. En conseqüència, la Direcció del que abans fou la Secció d'Entomologia del Museu invità en diferents ocasions Español per que anés a treballar alguns dies al Centre i, el juny de 1943, se'l va proposar al Secretari General del CSIC com a Col·laborador de l'Institut, denominació freqüent en Centres del CSIC durant molts anys, que per evitar que fos confós amb la plaça en plantilla de Col·laborador Científic fou, més tard, completada amb l'adjectiu d'«honorari» i que ja en època més recent va desaparèixer. Però en els anys dels que tractem, la denominació del Col·laborador de l'Institut tenia especial significat, perquè portava implícit un compromís de participació investigadora i una compensació econòmica. Així fou com Español fou sol·licitat per a recolzar l'actuació entomològica de «Instituto de Entomologia», al qual remetia treballs per a publicar en les seves revistes, estudiava certs grups taxonòmics, com per exemple els Anòbids, part dels Tenebrionids, etc. i se li subvencionaven algunes expedicions, com és el cas de l'exploració espeleològica en coves de Navarra, al 1947, una altra de caràcter general a Tarragona, en el mateix any efectuada amb Mateu, i d'altres posteriors, però altres vegades se'l comissionava com a delegat de l'Institut en Congressos científics, com els de Viena, Amsterdam, etc. La cordialitat de les relacions entre Ceballos i Español fou també el motiu de la invitació que li va fer a l'agost de 1958, perquè passés aquest mes amb la seva família a l'anomenada «Casa de las Mariposas» del Ventorrillo, el que va fer conjuntament amb la família Agenjo, aprofitant l'ocasió per a fer interessants captures entomològiques en aquella zona del Guadarrama.

Seria excessivament extensa la relació de temes o fets del «Instituto de Entomologia», que equival a dir Museu de Ciències Naturals, amb els quals d'una manera o altra ha tingut a veure Español. Inclús la Direcció del Centre va arribar a gestionar el seu nomenament com a Cap del Laboratori de Coleòpters, que no fou possible donat que el domicili el tenia a Barcelona i, per altra banda, en aquells temps un altre entomòleg eminent, Luis Báguena, treballava a l'Institut en el tema de coleòpters. Crec que Español no arribà a conèixer les gestions que es van fer i per això li va resultar una sorpresa saber, al cap d'uns anys, que aquest havia estat el propòsit de Ceballos, amb el recolzament d'altres membres del Centre.

Els diferents càrrecs i responsabilitats que anà tenint Español en el seu benvolgut Museu de Zoologia de Barcelona, les nombroses relacions i compromisos amb persones i institucions científiques de totes les regions d'Espanya i la seva tasca d'investigació, a part de la docència i d'altres complementàries, li anaven impedit cada vegada més una participació important

en el «Instituto de Entomología», pel que llavors, i després en anys recents, en què aquest Institut ha desaparegut en ser novament incorporat com a Departament d'Entomologia del Museu Nacional de Ciències Naturals, s'han succeït els Directors del Centre i han canviat molts entomòlegs que ell va conèixer fa anys, i la relació científica amb Español no ha pogut ser tant intensa com hauríem volgut però, així i tot, és molt important assenyalar que tots l'hem apreciat, i si bé hi ha hagut un canvi generacional, no hi ha hagut pel contrari, ni oblit ni menyscapte de l'estimació que tots hem tingut i tenim, com a persona i com a científic. La seva relació amb el Museu continua, per a nosaltres, com sempre.